

GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a esse regulatu de 2 ori, si F6icia una data pe septemana, ad. Mercuria si Sambet'a. — Pretiulu loru este pe 1 anu 10 f., pe diumetate anu 5 fr. austr. in lainsrulu monarchiei. Pentru tieri straine 15 f. pe unu anu s6eu 45 doideceri, or 3 galbini si 3 doideceri mon. sunatoria. Se prenumera la t6ote postele c. r., cum si la toti cunoscutii nostri DD. corespondenti. Pentru serie „petit“ se ceru 8 cr. val. aust. Taps'a se cere inainte.

Nr. 38.

Brasiovu, 10. Maiu 1861.

Anulu XXIV.

Contele Ladislau Teleki. †

Natiunea magiara imbraca eara doliu, t6ote numer6osele sale foi publice esira invescute in negru. — Jocu infricosiatu alu destinului! In 8. Maiu 1860 se impusc6a celu mai mare barbatu alu Ungariei contele Stefanu Szechenyi. In 8. Maiu 1861 isi ia vi6eti'a totu cu plumbu contele Ladislau Teleki, unulu din cei mai renumiti, cei mai de caracteru, cei mai ferbinti si mai populari patrioti ai Ungariei si ai Transilvaniei. Unu amicu alu garantarei nationalitatiloru! —

Care se fia fostu indemnurile secrete ce au adusu pe c. Teleki la atat'a c6a se'si ia singurn vi6eti'a!? Pana acum in ac6sta privintia nu se scia nimicu positivu. Ceea ce se adeveri indata dupa prim'a cercetare este, cumca nefericitulu conte cu cateva dile mai nainte, adica cu catu se apropi6a mai tare dioade o lupta parlamentara ferbinte intre densulu si Franciscu De6ak, s6eu adica intre partitele loru, asupra adresei la cuventulu de tronu, cu atata elu devenise mai melancholicu, mai ingrijatu, — mai incolo c6a in pres6er'a sinuciderii isi lu6a n6optebuna dela cativa amici ai sei cu o doiosia extraordinaria si ca — pe candu in urmat6orea di er6a se se re'nc6pa in dieta debaterile asteptate de tier'a intr6ega cu inimi palpitande, elu neasteptanduo, dupa mi6edi6-de-n6opte isi rapedi unu glontiu dreptu in inima. — Cadavrulu sinucisului se afl6a josu, man'a sa stenga intiepenita deasupra inimei, cea dr6pta cu policariulu bagatu in cureoa nadragiloru, pistolulu alaturea; altu pistolu *neinoar6atu pe m6esa, si unu filigeanu de c6eu, din care beuse jumătate.* In acestu modu partit'a anti-austriaca din steng'a isi perd6u pe capulu si conducatorulu seu.

Se ne insemnamu cateva trasuri din vi6eti'a lui Ladislau Teleki; p6ote fi ca pe ac6st'a cale vomu petrunde cevasi in misteriuulu sinuciderii lui.

Contele L. Teleki s'a nascutu in 11. Fauru 1811, prin urmare densulu trecuse de ani 50. Tata-seu fusese renumitulu omu invatiatu, care a fostu multu timpu presiedinte alu academie. Ladislau isi fac6u studiile sale in S6arospatak, Pest'a si Berlinu, eara in 1837 pe candu abia trecuse de ani 26 academi'a ungur6sca l'a luat6u intre membrii sei; intr'aceea districtulu Fogarasiu, in carele avea mosii, ilu alese deputatu la diet'a Transilvaniei. Teleki pana la unu timpu se ocup6a numai cu poesi'a; elu pe la 1842 a scrisu si o drama bunicica, titulata „favoritulu“; de atunci inc6ce in sa elu se arunc6a cu totuadinsulu in valurile politice; apoi Ddiu scie pentru ce lumea crede, cumca 6menii prea poetici, prea simt6itori mai totudeaun'a sunt cei mai nenorociti in politica, unde simt6ciunea, sinceritatea si entusiasmulu sunt mai c6a necunoscute. Tocma pentru ac6sta c. Teleki o rupses6e si cu contele Stef. Szechenyi, carele calcul6a cu sange rece, se feria de salto mortale, scia se insiele f6orte bine pe Metternich, si alegea totu numai cali practice si practicabile spre a infrange despotismulu aristocratiei boemo-nemtiesci si a naltia cu 'nctulu dar' de siguru, pe natiunea magiara mai pre susu de t6ote. — Asia c. Teleki alaturea cu contele Lud. Batty6ani, carele la 1849 peri in Pesta, ajunsera in cas'a magnatiloru aceea ce er6a Kossuth et De6ak in camer'a deputatiloru.

In 31. Augustu Lad. Teleki f6u tramisu cu invoirea regelui Ferdinand la Parisu in calitate de ambasadoru alu Ungariei langa republic'a Frantiei a carei presiedinte er6a poetulu Lamartine. Dupa catastrof'a dela Vil6agos Teleki remase totu in Parisu; eara intr'aceea ministeriuulu Schwarzenberg-Bach ilu condamn6a si pe elu la furci. De atunci si pana in Octobre a. tr. Teleki a fostu nefatigatu intru a sap6a sub cabinetulu Austriei pe unde numai a potutu, in Parisu, Londonu, Turinu s. a. impl6endu totuodata si jurnalele cu t6ote potinci6sele invinuirii in contra Austriei, eara de diplom'a din 20. Octobre inca si a batutu jocu indata, dupace fostulu ministru Szemere a sfatuitu pe unguri c6a se o priim6sca.

Pe la capetulu anului tr. contele Teleki veni dela Parisu la Dresd'a, unde petrecea doue sorori ale lui, contes'a Emma, veduv'a cunoscutulu scriitoru frantiosu de Gerando, carele a scrisu si despre romani mai bine decatu oricare altu strainu, si Bianc'a, aceea care c6a arestanta politica a trasu 8 ani in temnitiele austriace. — Politi'a Sacs6na puse man'a pe Teleki si ilu dete in manile austriaciloru; ci Imperatulu ilu pardon6a pentru t6ote; eara Teleki isi dete parol'a ca se va retrage dela orice activitate politica pana la deschiderea dietei; acum in sa elu se arunc6a in fruntea stengei dinafara, adica fu recunoscutu de capulu celoru mai fiorosi neamici ai Austriei. Cu ce programa in sa? Ei, — aceea programa a descinsu cu Teleki in mormentu! . . .

Intru altele reposatulu conte a fostu unu barbatu f6orte omenosu; preste acest'a elu nu er6a ultra magiaru cu dorint'a de a contopi pe t6ote natiunile in cea magiara, er6a in sa ultraliberalu incordatu si unu ne'mpacatu oponentu alu tuturoru mesureloru despotice; totuodata pururea meditativu (pe ganduri) si f6orte activu, eara c6a oratoru unulu din cei mai eminenti, din cati are Ungari'a in dilele n6ostre; prisosintia de idei, sublimitate de simtieminte, volubilitate si ard6re in vorbire petrundiet6ore la renichi si sguduit6ore de bierile inimei cu atatu mai v6irtosu, ca elu nu vorbea cu aceea maiestria iscusita si pregatita, carea tocma candu voiesce se te aprinda, te lasa rece. Atat'a numai c6a tocma foculu fantasiei e apoi in stare de a duce pe oratoru si pe ascultatori mai curendu in ratacire.

Destulu atata, ca gigantic'a lupta suflet6sca intre datorintia si datorintia, intre credint'a catra morarchu si catra patria sa, intre parol'a data suveranului si intre neadormitele invitaturi a le partitei antiaustriace revolutionare, intre amicululu seu De6ak si intre sine, au adusu pe c. Teleki la cumplit'a decisiune de a imit6a pe unu Annibalu s6eu Cato, pe unu Brutus ori Cassius din antic'a Roma.

Congresu nationalu.

Nec aliud apud validissimas gentes nobis utilius, quam quod in Commune non consulunt. . . . Ita dum singuli pugnant, universi vincuntur. (Tacitus in Agricola Cap. 12.)

Cuvintele lui Tacitu, pe care densulu le apl6ca la bravii Britani din secolulu seu, cuprindu unu adeveru sublimu si plinu de cea mai mare invetiatura pentru t6ota omenimea. Candu ar potea opri cineva pe omenimea intr6ega numai vreo cincidieci ani dela totu felulu de adunari si consultatiuni, atunci acela ipso facto aru fi si in stare de a strafurm6a, de a prefaca natur'a omen6sca in o natura de s6ere selbatic6e catu rapit6ore catu fric6ose si fugit6ore. — Celu mai siguru midil6cu de a subjug6a si apoi a tirani unu poporu pe altulu este a'i tai6 ac6stia ori ce ocaziune de adunari si consultari.

Totu ac6st'a fu si pentrn romani un'a din cele mai cumplete nenorociri ale loru. Amu fostu ajunsu pana si in atarea c6a se fimu spionati chiaru si in biseric6ele n6ostre*). Pe la ospetiele si petrecherile n6ostre populare se stracur6a argati straini, platiti ai neplatiti, carii pandea la t6ota miscarea musculiloru, si la cautatur'a ochiloru, si puneau in cumpana chiaru si glumele n6ostre, intocma c6a in dilele imperatoriloru Tiberiu, Claudiu, Caligula, Nero etc. Nu vorbimu numai de acesti diece ani din urma, oh nu, ca acestia singuri nu aru fi la. satu asia urme triste in spiritulu nostru; ci vorbimu despre totu lungulu periodu secularu alu suferintieloru n6ostre si pana in dilele ac6stea; pentru ca se nu aluneece a crede cineva ca astadi nu amu fi incongiurati de o retia formal6a de spioni. Si ce voru 6re se afle dela noi ac6cia, carii tramitu pe spionii loru in midil6culu nostru? Ei voru se afle cele mai ascunse cugete ale romaniloru, dorintiele, aspiratiunile, planurile loru.

Ei bine atata e totu? Osten6la desi6rta! Ajutati cu totii, s6eu incai nu ve opuneti la vointia romaniloru de a se represent6a pe ai-

*) Amu fi in stare de a compune o istoria intr6ega din esemple de felulu ac6sta.

nesi prin deputatii lor conchiamati intr'unu congresu nationalu din tóte tienuturile si tierile monarchiei austriace pe unde se afla locuindu acele trei millióne de romani. Atunci apoi se auditi si se aflati dela romani totu ce doriti séu póte si nu doriti se aflati, in totu casulu in sa numai adevverulu limpede si lamuritu.

Dreptu de congresu nationalu au cerutu romanii intre anii 1849—50; congresu nationalu au repetitu ei in petitiunea lor din 10. Decembre 1860 substernuta Maiestatii Sale Imperatului prin deputatiunea nationala din — Ardealu; congresu nationalu resuna in momentele de facia dela Tis'a pana in Bucovin'a si din Barci'a pana'n Biharea si Maramuresiu.

Bine, ce vorbe, ca agitatiuni sunt accstea? Au nu tienura romanii conferintia nationala in Ianuaru? Au nu'si respicara ei in aceea si dorintiele si postulatele lor, — au nu'si alesera si o comisiune permanenta insarcinata cu elaborarea de petitiuni si proiecte destinate a se substerne la tronul si la dieta? Au nu avura romanii destula ocaziune de a'si varsá amarulu inimei lor pe la congregatiunile din comitate?

Aceste obiectiuni coprindu totu atatea adevveruri si inca cu acel adausu, cumca conferintia si congregatiunile au folositu fórtu multu; si totusi — romanii fara congresu nu voru se mai remana; eara acésta din urmatórele temeuri:

1. Conferintia nationala din Sibiu avú chiamarea de a se consultá numai asupra unoru cestiuni taiatóre in viétia nationala a romaniloru transilvani, prin urmare aceea si privita din punctu de vedere nationalu, avú unu caracteru particularu, pentruca representá numai pe o parte a natiunii, adica nici jumetate din aceea.

2. Acea conferintia chiaru si cá nationala transilvana fusese conchiamata numai ad hoc, adica numai cu scopu de a pregati pe romani la conferintia regnicolara din Alb'a Juli'a; eara mai departe insasi conferintia recunoscú in sídinti'a sa din urma (16./4. Ian.), cumca mai multe cestiuni nationale de o importantia vitala ei remana neatínse, neptractate, din care cauza comisiunea permanenta a si fostu insarcinata a elaborá óresi cate proiecte tocma si pentru congresulu viitoru. Insa

3. Tocma déca conferintia din Sibiu ar' fi representatu pe intrég'a natiune dupa tóte formele, totusi romanii in crisa de facia aru strig'a totu congresu. Dela Ianuaru incóce a esitu patent'a imp' din 26. Fauru; de atunci incóca s'au deschisu dietele provinciale, s'a deschisu si diéta Ungariei si — parlamentulu séu senatulu imperialu. Transilvania s'a organisatu abia, a remasu in sa fara diéta, pana candu nu se scie. Cu aceste eveniminte situatiunea pentru romani inca s'a schimbatu si prefacutu intr'unu modu estraordinariu si fórtu critiu. Astadi romanii potu dice cu totu dreptulu, cumca ei se afla pe doue scaune, séu cu unu picioru intr'o luntre cu altulu in alt'a si — Dumnedieu se'i apere cá se nu ajunga intre doue focuri. Asia, intru intiesulu patentei din 26. Fauru romanii transilvani cá maiortate a locuitoriloru tierii se afla in predioa de a fi chiamati la senatulu imperialu din Vien'a. Din contra Ungari'a si ungerii preste totu sémana ca mai bine voru face va-banque cu tóte, decatu se suferu pe unu singuru deputatu ardeleanu a luá parte la desbaterile senatulu austriacu, ci ei din contra chiama pe romani intre rogari si amerintiari la — Pest'a, séu mai bine: ei la prim'a ocaziune voru prochiamá earasi unionea.

Intr'aceste romanii din Banatu, Ungari'a si Bucovin'a, carii facu mai multu de jumetate alu corpulu nostru nationalu din tierile austriace, isi tramisera pe ai loru reprezentanti la dietele respective, a nume banatianii si ungerii la Pest'a, eara bucovinenii la Vien'a. Romanii ardeleni inca n'au diéta. —

Ar' fi o mare minune, déca romanii rupti astfelu, in momentele de o crisa suprema, intr'o epocha candu fiecare natiune austriaca isi formulá postulatele nationale in solidum, representata la unu locu, ei, romanii fara o prea seriósa cointielegere siaru nimeri cugetele si dorintiele atata de bine, incatu se nu'si contradica unii altora si se nu strice unu postulatulu la celalaltu. Si totusi esistinti'a nóstra, interesele si postulatele nóstre nationale sunt unele si aceleasi. Vai de noi, déca nu ne vomu potea pune in cointielegere solidara si armonica in ca si asupra midilócelor; amaru de noi déca firésc'a bunatate a inimei nóstre nearu amagi cá se credemu numai la cuvintele altor'a si se nu judecamu noi intre noi, ceea ce ar' fi spre binele si spre scaparea nóstra de o apunere totala, eara acésta se póte ajunge numai in congresu nationalu.

Cum se se midilócesca tienerea de unu congresu nationalu? Fioresce ca pe calea sciuta, pe care amu' cercatu si pana acum si pe care au castigatu si serbii; pentruca altfelu dreptulu de congresu nationalu nu este garantatu prin nici o lege fundamentala. Deci rogamu pe prea onor. comisiune permanenta din Ardealu, cá se binevoiesca a repeti petitiunea deputatiunii din 10. Decemb. 1860 cu privire la congresu.

Cu aceea si rogare ne adresamu catra parinti episcopi romanesci

din Banatu si Ungari'a, cum si catra toti notabili natiunii romane acolo, cá se midilócesca la cancelari'a aulica ungeresca respectu concessiune.

Numerulu membriloru congresulu alesi din respectivele tieri si investiti cu dreptulu de votu decisivu, ar' potea fi dela trei millióne romani trei sute in si. Acestu numeru s'aru potea imp' usioru dupa diecese si protopopiate.

Alegerile aru cadea pe persóne mirenesci séu din cleru, fara a respectu decatu numai capacitatea, caracterulu si o taria de sufla ceruta imperativu in cercustarile de facia.

Congresulu ar' fi se tiena celu puçinu o septamana.

Spesele deputatoru cate 5 fr. pe di si carausia s'ar acoperi pe colecte séu aruncaturi din respectivele tienuturi.

Incatu pentru loculu de adunare amu avea se alegemu astada numai intre Alb'a Juli'a si Temisiór'a. Temeurile séu motive in acésta privintia sunt pe facia... —

Déca congresulu nu s'ar potea deschide intre Innaltiare Rusalii, apoi inca n'aru fi se remana dintre Duminec'a tuturor Sfantiloru si dintre SS. Apostoli Petru si Pavelu.

Comisiunea permanenta aru pregati program'a facendelor congresulu.

Pana atunci inca si pentru orice casu este prea de doritu, cá in tre Domnii deputati romani dela Ungari'a si intre comisiunea ardeleni se se urzesc'a óresicare comunicatiune nationala, pentrucá nu cumva se devenimu sacrificati unoru eveniminte cu totul neprecalulate.

G. B. —

Din comitatulu Zarandului.

(Fine din Nrulu tr.)

„De altmintrea — dise unulu dintre cei 8 romani — noi nu ne potemu lasá in nici o consultare, si cu atatu mai puçinu in vreo specie de compromis, pana candu nu vedemu aici pe vice-comitele si pe notariulu primariu*); noi poftimu cá acestia anca se se chiamo la asta conferentia.“

„Ah! — reapsunsera magarii — acestia nu sunt de aici si n'au proprietate in comitatu.“

Din contra — replicara romanii — noi scimu si Dvóstra anca sciti, ca unulu locuiesce chiar' aici in Baia-de-crisiu; si apoi celalaltu scimu ca are proprietate in comitatu. Dar' afara de aceea, noi amu disu in congregatiunea generale, ca oficialii se potu alege nu numai din comitatu, ci din tóta tíera, si Dvóstra nu v'ati opusu, asiadar' tacitamente v'ati invoitu.

Ci — dise unulu dintre romani — chiar' candu n'ar fi nici un'a neci alt'a, óre intre Dvóstra frati magarii! ve intrebu, nu este unulu chiaru aici in sala asta, care nu numai ca nu e de aici si ca nu are neci o proprietate, dar' neci vestmintele de pe elu anca nu sunt platite! —

Aci incremenirá magarii si amutira cu totii. Cu tóte aceste nu se invoira la chiamarea v. comitelui si a notariulu in conferentia. Ci romanii totusi au scint stá fermi pe lunga tóte ce s'au couchisu si decisu pana acuma in congregatiune si comitetu.

Vediendu magarii ca cu acestu planu alu lor nu potu reiesi, au intorsu fóia, si au inceputu a disputá, ca in modulu cum s'a formatu si constituitu comitetulu s'ar fi comis cele mai mari si mai multe nelegalitati! si ca asia comisiunea regésc'a se'lu dechiare de nelegale si se nu se lase in corespondentia cu elu. — Acést'a era a dóu'a alternativa a conclusulu lor din nóptea trecuta. — Romanii inse, le-a reapsunu simplicemente, ca ei nu sunt competentii a judecá legalitatea séu nelegalitatea, neci a cercá defeptele séu nedefepetele intru formarea si constituirea comitetulu, pentru ca ei nu sunt foru incuisitoriu; ba chiaru neci comitetulu intregu nu póte avé acésta competentia, pentruca neci comitetulu intregu nu se póte straformá in foru de cercetare; ér' comisiunea regésc'a anca nu tramisa aici spre a face cercetari, ci misiunea comisiunei e cu totul alt'a, prin urmare chiaru neci comisiunea n'are facultatea de a dechiará comitetulu de nelegale. Cu tóte aceste, déca comisiunea regésc'a se crede a fi competente de a intrá in cercetarea si judecarea legalitatii séu nelegalitatii comitetulu, atunci e rogata cu totu respectulu a'si aretá imputerirea séu in formarea séu instructiunea.

Comisiunea dise ca are imputerire, ma in scriu n'a vrutu séu n'a potutu se aréte nemicu. —

Disputele in sala curgeau acum fara ordine; cate doi trei magarii in giurulu unui romanu... in urma spuneau cate ceva si numa la urechi...

Ómenii in curte asteptau cu incordare de o parte si cu impacientia de alta parte, rezultatulu conferentiei.

*) Dr. Hodosiu si A. Francu n'au fostu in lista celor 8—10 di gratia comisiunei regesci si vol'a fratiloru magarii!

